

933 йил раббиул аввал ойининг ўн олтиси. Милодий хисобда 1526 йил 23 декабрь. Дехли. Юзма-юз жангда бас келолмаган Бобур мухалифлари нотанти йўл тутадилар. Баковулни кўлга олиб, овкатига захар кўшадилар.

У раббиул аввалнинг йигирманчисида (27 декабрь) Кобулга ўгли Хумоюнга ёзади: «Одина куни кеч намози дигар ош торттилар. Товушкон ошидин хейли едим... Кок гўштин бир-икки тикка олдим. Кўнглум бархам урди... кўзголиб келди... Охир кўрдумким, бўлмас, кўптур. Обхонага боргунча йўлда бир навбат кусаёздим... Обхонага бориб калин кустум. Харгиз ошдин сўнг кусмас эдим, балки ичгандан сўнг ҳам кусмас эдим. Кўнглумга шубха кечти. Бовурчини сахлатиб буюрдимким, ул кайни итга бериб, итни сахлагайлар. Тонгласига бир пахрага ёвук ит бехол бўлуб, корни дам килгондек бўлди. Хар неча тош била урдилар, эврўштилар, кўпмади...»

Бу хат «Бобурнома»да келтирилган. Тарих гувоҳки, Бобур бахтли тасодиф билан ўлмади колди, лекин бу воқеа унинг соғлигигагина эмас, руҳига ҳам каттик таъсир этгани аниқ. «Бобурнома»да у фарзандларига, хусусан, Хумоюн ва Комронга ушбу «ғариб воқеа»ни хат оркали маълум килганини кайд этади. Жумладан, раббиул аввалнинг йигирма тўққизида (1527 йил 4 январь) айбдорларга дахлдор бир кишини (Иброхим Лўдийнинг ўглини) Комрон қошидан келган Мулла Сарсон билан кўшиб юборганини хабар килади. Лекин Комронга юборилган мактуб «Бобурнома»га кирган эмас.

1972 йили Козон дорулфунуни кутубхонасида сакланаётган ўзбек адабиёти намуналарини кўздан кечирар эканмиз, дафъатан Бобурнинг ўгли Комронга ёзган хатига дуч келиб колдик. Мазмунига кўра бу ўша Мулла Сарсондан юборилган мактуб эди. Мактуб кўлёманинг кўчирилган нусхаси бўлиб, «Насихатномаи Бобуршоҳ ба фарзанди худ» (Бобуршоҳнинг ўз фарзандига насихатномаси) номи билан 1272-Т раками остида кутубхонанинг «Нодир кўлёмалар бўлими»да сакланмокда экан. Козон дорулфунуни доценти, таникли татар адабиётшуноси Хатиб Минигулов илтимосимизга кўра мазкур мактубнинг фотонусхасини олиб юборди (имкондан фойдаланиб, миннатдорчилигимизни билдирамыз).

Дарвоке, хатнинг қачон, қаерда, ким томонидан кўчирилгани хақида бир нарса дейиш кийин. У бирмунча эътиборсизлик билан кўчирилган бўлиб, талай галат ва қусурлардан холи эмас.

НАСИХАТНОМАИ БОБУРШОХ БА ФАРЗАНДИ ХУД ХАЗРАТИ БОБУРШОХ ГОЗИЙ ТОБАСАРОХ АЗ ХИНДУСТОН БА КАНДАХОР ФИРИСТОНИД БА ФАРЗАНДИ ХУД МИРЗОЙИ КОМГОР

Фарзанди аршаду аржуманд саодатнишон Муҳаммад Комрон баҳодирга саломи муҳаббат анжомидин сўнг ул-ким, кўкалдошу эмиқдош ва ичкиларинг билан сабак ўқурга ружуъ келтуруб эрмишсен. Бу жихаттин кўнгулга сурур ва хотирга хузур етиб, на бисёр хушхоллик юз берди. Тенгри таоло даргоҳидин умидим борким, жамъи қобилият ва салоҳият бобинда, қомил ва муқаммил бўлуб қамолга етгайсен. Ҳамиша ушбу тарийқни маръий тутуб, зинҳор тақсир қилмагайсен. Нечукким, ҳазрати Ҳожа Ҳофиздин манқулдур:

Пирон суҳан зи таҷриба гўянду, гуфтамаст,
Хон, эй(писар), ки пир шави, панд гўш қун!

(Таржимаси: «Улуғлар гапларини таҷрибаларига суяниб айтадилар. Эй ўғил, улуг бўлсанг ҳам насихатимга қулоқ сол».)

Эшиттимким, Чигатой эликим, ҳазрати мағфур ва марҳум Султон Ҳусайн Мирзодин қолибтурларким, ул эл (нинг) кўпрак Хуросон эли билан ўлтуруб-қўйуб, бисёр қобилият ва ҳайсият пайдо қилиб, латофатдин холи эрмаслар. Ағарчи, Хуросон эли хуштабъ элдурлар, ҳайсиятларида сўз йўқтур, лоқин мазҳаб ва миллатларида танг бор. Фитнаангиз элдурлар. Ўғулни отодин, анони ўғулдин ойурурлар. Уларни(нг) сўзига фирифтан бўлуб, ўз эҳтиётинг(ни) қўлунгдин бермагайсен. Турк улусидин отоси қўл бошлаган, аноси тўй бошлаган (?), тўра қўрган эл борким, оталари ота-онамизга хизмат қилиб, жон тортиб, иссиг-совугда, сафар ва ҳазарда бирга бўлуб, лаҳза балки ламҳа айрилмаян. Хизмате шоиста қилиб ва пандин-да баржой келтурубтурлар. Ул элдин имтиҳон қилиб, (сен) эшиқинга йўл беруб, вақили мутлақ этиб, гофил бўлмагайсен. Қичик ёшлиқ эрса, алардин кенгаш сўруб, маслаҳат тилаб, аларнинг сўзи билан амал қилиб, асло ва мутлақо ҳеч муҳимга иштиғол қилмагайсен. Андишалиқ беклар илан (ва) олиўрой қарочу давлатхоҳларким, ҳамиша муҳим ва маслаҳат ичинда бўла қелиб туралар, аларнинг савол-жавоб ва кенгашларидин қикмагайсен. Хушомадгўй сўзига фирифтан бўлуб, давлатхоҳларким, давлатга муносиб сўзни эшитиб, қўруб-билиб, қелиб, юзунга қотик айтурлар, аларга ақиқ(лан)магайсен. Ағарчи юзунга филҳол қоттик қўринур, охири неча қўб қулдирур.

Масалдурким, дўст йиглатур, душман кулдур айтур. Дўсту душманни тониб, бу мазмун ила амал килгайсен.

Мисра:

Жойе гул-гул бош ва жойе хор-хор.
Таки Кандахор черики эхтишомдур.

Хар кайси кичик-каримнинг сўзи билан ул сори отлангучи бўлмагайсен. Агар зарурат бўлуб, кобу тобиб, отланур бўлсанг, иш бошлаган, мажолис кўрган, тўра-тўкай кўргон, тузук килгон давлатхохларинга кўнгул бериб, яхши айтиб йибор. Элдин яхши сўзунгни айтиб, мукамил бўлуб, истеъдоди тамом билан мутаважжих бўлгайсен. Йирок-ёкиндин эшитурга ва кўрурга муносиб бўлгусидур.

Таки ножинс, камзот, хар неча хуштабъ ва кобилиятлик бўлсалар, тарбият килуб, амури мамлакатга дахл бермагайсенким, хазрати Шайх Саъдийдин манкулдирким:

Нокас бо тарбият нашавад, эй хаким, кас,
Дар бог лола рўяд ва дар шўра хору хас.

(Таржимаси: «Нокасни тарбия билан инсон килиб бўлмайди, эй хаким, чунки богда гул унади, шўрхокда эса хас-хашак битади»)

Хазрати мавлоно Жомийдин бу китъа машхурдур:

Харки нокас бувад дар аслу сиришт,
Мункалиб натавон кардан, эй жигар.
Нокасеро агар куни маклуб,
Калбе у гайре баста кай нашавад.

(Таржимаси: «Кимки пасткаш бўлса, уни тузатиб бўлмайди, эй жигар. Уни одам килган такдирингда хам калби ўша холда колади-ку»)

Таки Мовороуннахр эли бисёр содалавх элдурлар. Хар нечаи бекобилият бўлсалар, аларга эътимод килса бўлур. Тахсис ул курси шабистонининг шамъи анваридур, аё гулистонининг андалиби суханвари хазрат Хожа Убайдуллохким, имдод килибтурлар, то гоят бу ишларни(нг) давлати ул азизларнинг химматидиндур.

Ул силсиланинг мурид ва асхоби подшоҳзода деб сенга келсалар, зинхор акром ва эъзозларини маръий тутиб, аларнинг борисида таксир килмагайсен. Аларким, ишк бобинда бўлурлар, севарларнинг итини хам севарлар.

Таки Хиндустон кайфиятин фатхномадин маълум килгумдур. Иброхимким, Хиндустон подшохи бўлгай, анинг ўгли кўлга тушубтур. Ани сен фарзанди дилбандга йиборилди. Нечукким, анинг ахволиндан хабардор бўлуб, ўзунг мукайяд бўлгайсен. Мундин сўнгким, хар воқеаи юз бер-са, ирсол килгумдур. Вассалом. Хуснунг назорасида пайвастамиз.

Рахгузир йўк. Сўз ушбudirки: Жоно, холикдин ўзга сўз йўк.

Бегали Косимов